

11 Αυγούστου 2010
Αριθμ. Πρωτ.: *****/*****/2010
Ειδ. Επιστήμονας: Μαρία Μπλιάτη

Κύριο Μιχάλη Κοντογιάννη
Ειδικό Γραμματέα
ΠΕ και ΔΕ Εκπαίδευσης
Υπουργείο Παιδείας, Δια βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
Ανδρέα Παπανδρέου 37
15180 Μαρούσι

ΘΕΜΑ : Τα δικαιώματα των παιδιών-μαθητών, των οποίων οι γονείς βρίσκονται σε διάσταση ή είναι διαζευγμένοι και ο ένας από αυτούς δεν ασκεί την επιμέλεια τους

Ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του κατά το άρ. 103 § 9 του Συντάγματος και το ν.3094/2003 έχει εξετάσει σημαντικό αριθμό αναφορών σχετικά με γονείς μαθητών, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ιδιωτικών αλλά και δημόσιων σχολείων, οι οποίοι δεν ασκούν την επιμέλεια των τέκνων τους (μετά από διάσταση ή διαζύγιο μεταξύ των γονέων) και αντιμετωπίζουν για τον λόγο αυτό προβλήματα, όσον αφορά την πρόσβασή τους στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπου φοιτούν τα τέκνα τους, το δικαίωμα πληροφόρησής τους, την εκπροσώπηση και συμμετοχή τους στα συλλογικά όργανα ή σε εκδηλώσεις του σχολείου και παρεμφερή ζητήματα.

Θα πρέπει να επισημανθεί δε ότι ορισμένες από τις σχετικές αναφορές έχουν υποβληθεί από Διευθυντές σχολικών μονάδων, οι οποίοι γίνονται αποδέκτες πιέσεων από μέρος των γονέων στους οποίους έχει ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας, προκειμένου να μην επιτρέπουν την είσοδο στη σχολική μονάδα ή την επικοινωνία με το τέκνο στον άλλο γονέα, οι οποίες συνοδεύονται επιπλέον από απειλές επέλευσης έννομων συνεπειών σε βάρος των εκπαιδευτικών, σε περίπτωση 'μη συμμόρφωσης' των τελευταίων.

Επιπλέον, το πρόβλημα αυτό εμφανίζεται να απασχολεί μεγάλη μερίδα εκπαιδευτικών στις συχνές επικοινωνίες του Συνηγόρου του Παιδιού με φορείς εκπαίδευσης και επισκέψεις σε σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων.

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει διαπιστώσει ότι η συνδρομή που συνήθως αιτούνται οι εμπλεκόμενοι εκπαιδευτικοί από τους σχολικούς συμβούλους και τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης δεν επαρκεί για την επίλυση του προβλήματος, δεδομένης της έλλειψης συγκεκριμένων εγκυκλίων οδηγιών από μέρος του Υπουργείου Παιδείας.

Η συνακόλουθη αδυναμία των εκπαιδευτικών να αντιμετωπίσουν την εμπλοκή τους στις οικογενειακού δικαίου έριδες των συγκρουόμενων γονέων έχει ως συνέπεια να τίθενται σε διακινδύνευση τα σχετικά δικαιώματα των ενδιαφερόμενων παιδιών-μαθητών και ιδίως το δικαίωμα σε ανατροφή και από τους δύο γονείς, επικοινωνίας με τον γονέα που δεν μένει μαζί τους, αλλά και το δικαίωμα στην εκπαίδευση με τους κατοχυρωμένους σκοπούς της, όπως περιγράφονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Προκειμένου να διασφαλιστούν τα δικαιώματα των παιδιών-μαθητών, των οποίων οι γονείς επεκτείνουν τις μεταξύ τους έριδες στο χώρο του σχολείου, θεωρούμε όχι απλά χρήσιμη, αλλά απαραίτητη την παρέμβαση του Υπουργείου σας για την εκπόνηση και διακίνηση σαφών εγκυκλίων οδηγιών.

Σχετικά δε, σας ενημερώνουμε για τις πάγιες θέσεις της Αρχής μας, όπως έχουν περιληφθεί σε κείμενα και λοιπές τοποθετήσεις προς τους ενδιαφερομένους της εκπαιδευτικής κοινότητας, τις οποίες παρακαλούμε να λάβετε υπόψη σας.

Ειδικότερα.

A) Η συνηθέστερη περίπτωση, που αντιμετωπίζουν οι Διευθυντές των σχολικών μονάδων, αφορά την προσκόμιση από τον γονέα που ασκεί την επιμέλεια του ανήλικου μαθητή δικαστικής απόφασης για την **επικοινωνία** του άλλου γονέα με το τέκνο, με την επίκληση της οποίας ο πρώτος αξιώνει την απαγόρευση οποιασδήποτε επικοινωνίας εντός του σχολείου μεταξύ του δεύτερου και του παιδιού (αφού οι σχετικές αποφάσεις παγίως προβλέπουν επικοινωνία κατά τα Σαββατοκύριακα, τις σχολικές εορτές Χριστουγέννων και Πάσχα, τις θερινές διακοπές και ενδεχομένως ορισμένα απογεύματα εντός της εβδομάδας, για το λόγο που θα αναλυθεί πιο κάτω), καθιστώντας 'υπεύθυνους τους εκπαιδευτικούς για την εκτέλεση/ ή εφαρμογή/ της δικαστικής απόφασης'.

Αναφορικά με το θέμα αυτό θα πρέπει να επισημανθούν τα ακόλουθα :

1) Όσον αφορά τα όρια ισχύος της δικαστικής απόφασης επικοινωνίας:

Η δικαστική απόφαση, που ορίζει την επικοινωνία ανάμεσα στο παιδί και τον γονέα που δεν μένει μαζί του, κατοχυρώνει το δικαίωμα του τελευταίου, στο οποίο

αντιστοιχεί η σχετική υποχρέωση του γονέα που μένει μαζί με το παιδί. (Κουμάντος Οικογενειακό Δίκαιο, ΙΙ, σελ.213, με παραπομπές στις ΕφΑθ 920/1986, ΝοΒ 35/1987, σ.929-930, ΕφΑθ 10897/1980, Αρμεν 36/1983 σ.637).

Επιπλέον, πρόκειται για απόφαση πολιτικού δικαστηρίου, το δεδικασμένο της οποίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρ.325 ΚΠολΔ, ισχύει υπέρ και κατά μόνο των διαδίκων, των ειδικών τους διαδόχων και τέλος, εκείνων που νέμονται ή κατέχουν το επίδικο πράγμα στο όνομα κάποιου διαδίκου ή διαδόχου –όταν πρόκειται για εμπράγματα ή ενοχικές σχέσεις.

Τούτο σημαίνει πρώτον ότι το σχολείο δεν συγκαταλέγεται στα πρόσωπα που δεσμεύονται από το δεδικασμένο της σχετικής απόφασης και δεύτερον ότι μόνος υπόχρεος να τηρήσει επακριβώς την απόφαση είναι ο γονέα που μένει με το παιδί, ο οποίος οφείλει να έχει το παιδί στη διάθεση του άλλου γονέα όταν και όπου η πιο πάνω απόφαση ορίζει (βλ.σχ. με την ανάλυση της εν λόγω υποχρέωσης σε Κουμάντο, ό.π.π.).

Επομένως, ο γονέας που δεν μένει με το παιδί (και συνηθέστατα βάσει της επικρατούσας δικαστηριακής πρακτικής δεν ασκεί την επιμέλειά του) είναι ο μόνος που νομιμοποιείται να επιδιώξει την εφαρμογή της δικαστικής απόφασης και να υλοποιήσει το δικαίωμά του σε επικοινωνία, ενώ κανένα άλλο πρόσωπο δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για τη μη εκτέλεση της απόφασης εκτός από τον γονέα που μένει με το παιδί (και ομοίως συνηθέστατα ασκεί την επιμέλειά του), ο οποίος φέρει τις σχετικές αστικές και ποινικές ευθύνες, σε περίπτωση που το παιδί δεν είναι στη διάθεση του άλλου γονέα, όταν και όπου η απόφαση ορίζει.

Για τον λόγο αυτό άλλωστε, επειδή δηλαδή υπόχρεος για την εφαρμογή της απόφασης περί επικοινωνίας είναι ο γονέας που μένει με το παιδί, η επικοινωνία ορίζεται σε χρονικά διαστήματα που το παιδί βρίσκεται μαζί του, και ο οποίος υποχρεούται να το παραδώσει στον άλλο γονέα, και δεν ορίζεται βεβαίως σε χρονικά διαστήματα, κατά τα οποία το παιδί βρίσκεται στο σχολείο. [Είναι βεβαίως επίσης προφανές ότι εάν η επικοινωνία ρυθμιζόταν για τα διαστήματα κατά τα οποία το παιδί-μαθητής θα έπρεπε να βρίσκεται στο σχολείο, αυτό θα επέφερε βλάβη του δικαιώματός του στην εκπαίδευση κι επομένως δεν θα εξυπηρετούσε το συμφέρον του, στο οποίο όμως αποβλέπουν οι σχετικές δικαστικές αποφάσεις.]

Τα πιο πάνω δεν παραγνωρίζουν την πρόβλεψη του άρθρου 95 παρ.5 εδ.α' του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία «*Η διοίκηση έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται προς τις δικαστικές αποφάσεις*», όπως τροποποιήθηκε με την αναθεώρηση του 2001, επεκτείνοντας πλέον την υποχρέωση συμμόρφωσης της Διοίκησης σε όλες τις δικαστικές αποφάσεις [και όχι μόνο στις ακυρωτικές αποφάσεις

του ΣΤΕ] (Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο: Ατομικά Δικαιώματα*, Β' τόμος, εκδ.Σάκκουλα, β' αναθεωρ.έκδοση, 2005, αριθ.1514, σελ.1398).

Διότι η υποχρέωση της Διοίκησης, δηλαδή του σχολείου εν προκειμένω συνίσταται στον έλεγχο του εάν επιτρέπεται ή απαγορεύεται η επικοινωνία μεταξύ γονέα και τέκνου, ώστε να επιτρέψει ή να εμποδίσει την επωφελή ή βλαπτική επικοινωνία αντίστοιχα, εάν τεθεί σχετικό ζήτημα. Δεδομένου ότι για την πέραν της ρητά ρυθμιζόμενης με δικαστική απόφαση επικοινωνίας ισχύουν τα ακόλουθα.

II) Όσον αφορά την επικοινωνία, πέραν της ρητά ρυθμιζόμενης από τη δικαστική απόφαση:

Η άποψη ότι δεν επιτρέπεται οποιαδήποτε επικοινωνία δεν ορίζεται ειδικά από την ισχύουσα απόφαση, είναι εσφαλμένη, διότι *ταυτίζει* την έλλειψη μη ειδικότερης πρόβλεψης για επικοινωνία στο χώρο του σχολείου με την απαγόρευση αυτής.

Όμως, όπως είναι γνωστό, η προσωπική επικοινωνία μεταξύ γονέα και τέκνου περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και την τηλεφωνική επικοινωνία και την αλληλογραφία, *μορφές οι οποίες μπορούν να γίνονται παράλληλα με την κυρίως επικοινωνία* (Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, Αστικός Κώδικς, Κατ'άρθρο ερμηνεία, VIII, 1993, υπό άρθρο 1520 ΑΚ, IV,2, σελ.221).

Ενδεχόμενη αποδοχή της λογικής της άποψης περί απαγόρευσης όποιας επικοινωνίας δεν ορίζεται ρητά στην απόφαση θα σήμαινε ότι, εάν η εκάστοτε δικαστική απόφαση περί επικοινωνίας δεν περιλαμβάνει ειδική πρόβλεψη για την ανταλλαγή φερ' ειπείν τηλεφωνημάτων μεταξύ του γονέα και του τέκνου του, αυτά είναι απαγορευμένα.

Τούτο όμως είναι εσφαλμένο, διότι μόνο εάν διαπιστώνεται, *λόγω ειδικών περιστάσεων*, η δυσμενής επίδραση αυτής της επικοινωνίας, 'μπορεί να προκαλείται η ρυθμιστική επέμβαση του δικαστηρίου' (Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, ό.π.π. σ.222-223). Επομένως, *εάν δεν απαγορευθεί ρητά* από το δικαστήριο, δεν μπορεί να αποκλειστεί επικοινωνία που δεν είχε προβλεφθεί ειδικά από αυτό.

Το αυτό ισχύει και για τις προσωπικές συναντήσεις του γονέα με το παιδί καθ'εαυτές. Διότι άλλως, εάν δηλαδή απαγορευόταν οποιαδήποτε προσωπική συνάντηση σε χρόνο και τόπο μη προβλεπόμενο από τη δικαστική απόφαση, οι συνέπειες θα ήταν εξαιρετικά ανεπιεικείς, και μάλιστα εις βάρος του ανήλικου, όπως για παράδειγμα σε περίπτωση εισαγωγής του τέκνου σε νοσηλευτικό ίδρυμα και -πολύ περισσότερο- παρατεταμένης νοσηλείας του ή σε περίπτωση που ο γονέας ήταν 'υποχρεωμένος' να αγνοήσει την παρουσία του τέκνου του και να μην χαιρετίσει αυτό, όταν συναντηθεί μαζί του στο χώρο που το τελευταίο φοιτά, όπως σε

περίπτωση επίσκεψης του γονέα που δεν μένει με το παιδί, προκειμένου να ενημερωθεί για την πρόοδο κλπ του τέκνου.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, επιφορτισμένος από το νόμο να προασπίζεται το συμφέρον του παιδιού, δεν μπορεί να υιοθετήσει άποψη η οποία οδηγεί στη δημιουργία ανεπιεικών για τους ανήλικους καταστάσεων. Άλλωστε, γνώμονα για την κρίση και δράση του Συνηγόρου αποτελούν τα δικαιώματα του παιδιού, όπως αυτά έχουν κατοχυρωθεί από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν.2101/1992 με αυξημένη τυπική σύμφωνα με το άρ.28 παρ.1 του Συντάγματος).

III) Όσον αφορά το δικαίωμα του παιδιού σε επικοινωνία με τον γονέα που δεν μένει μαζί του.

Το δικαίωμα του παιδιού σε επικοινωνία και με τους δύο γονείς, επομένως και με τον γονέα που δεν μένει μαζί του εδράζεται στα άρθρα 7, 8, 9 παρ.3 και 18, που ορίζουν αντίστοιχα :

«Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του και έχει από εκείνη τη στιγμή [της γέννησης]... το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς...»,

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για διατήρηση της ταυτότητάς του, συμπεριλαμβανομένων ... και των οικογενειακών σχέσεών του...»

«Τα συμβαλλόμενα κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός αν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού» και

*«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλιση της αναγνώρισης της αρχής, σύμφωνα με την οποία και οι δύο γονείς είναι **από κοινού** υπεύθυνοι για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξή του».*

Η διασφάλιση του δικαιώματος του παιδιού στην κατά το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή και των δύο γονέων του στην ανατροφή του, στη σειρά των άρθρων που μνημονεύθηκαν, αποδίδει ανάγλυφα την ιδιαίτερη σημασία που έχει η παρουσία και των δύο γονέων στη ζωή του παιδιού, προκειμένου να διασφαλιστεί η ισορροπημένη ανάπτυξή του.

IV) Όσον αφορά το συμφέρον του ανήλικου τέκνου.

Επιπρόσθετα, η ίδια Σύμβαση δεσμεύει τα Κράτη-μέλη, ώστε 'σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις

διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού' (άρθρο 3 παρ.1).

Το άρθρο αυτό αποτελεί μία ερμηνευτική αρχή, η οποία εξετάζεται πάντοτε σε συνάρτηση με το εκάστοτε δικαίωμα της ΔΣΔΠ (Van Bueren, G., *The International Law on the Rights of the Child*, The Hague, Martinus Nijhoff, 1998, σελ. 46).

Εν προκειμένω, το δικαίωμα σε συνάρτηση με το οποίο η αρχή αυτή πρέπει να εξεταστεί είναι το δικαίωμα του παιδιού σε επικοινωνία μαζί με τον γονέα που δεν μένει μαζί του.

Εν όψει των πιο πάνω, είναι προφανές ότι η επικοινωνία και επαφή του παιδιού με τον εν λόγω γονέα στον χώρο του σχολείου δεν μπορεί να αποκλειστεί από τους υπεύθυνους της σχολικής μονάδας, πολύ δε περισσότερο δεν μπορεί να απαγορευτεί η είσοδος του γονέα αυτού στον χώρο του σχολείου, αφού μια τέτοια θέση θα στηριζόταν σε μια εντελώς εσφαλμένη ερμηνεία όσον αφορά την ουσία του περιεχομένου της δικαστικής απόφασης, που είναι η διασφάλιση του δικαιώματος επικοινωνίας μεταξύ γονέα και τέκνου, και όχι ο αποκλεισμός του.

Βεβαίως, διαφορετική είναι η περίπτωση κατά την οποία η δικαστική απόφαση περί επικοινωνίας είτε αποκλείει το δικαίωμα επικοινωνίας είτε περιορίζει αυτό θέτοντας όρους και προϋποθέσεις για λόγους ρητά αναφερόμενους και αναγόμενους στο συμφέρον του τέκνου.

Σε μια τέτοια περίπτωση, το σχολείο δεσμευόμενο από τη διάταξη του άρ.95 παρ.5 εδ.α' του Συντάγματος (βλ. πιο πάνω σελίδες 3-4) θα πρέπει να εξετάσει εάν υφίστανται οι όροι και οι προϋποθέσεις, που το δικαστήριο έχει θέσει.

Έτσι -ενδεικτικά αναφέρουμε- το σχολείο μπορεί να διαφοροποιεί τις ενέργειές του ανάλογα με το αν η δικαστική απόφαση θέτει ως προϋπόθεση την παρουσία συγκεκριμένου τρίτου προσώπου ή επαγγελματία (του γονέα με τον οποίο το παιδί διαμένει, κοινωνικού λειτουργού, ψυχολόγου κλπ), οπότε η απουσία τους θα αποτελεί λόγο για να μην επιτρέψει την επικοινωνία, ή εάν προϋποθέτει την παρουσία τρίτου ενήλικα γενικά, οπότε μπορεί να πραγματοποιηθεί συνάντηση γονέα-τέκνου με παρόντα εκπαιδευτικό. Εξάλλου, εάν οι προϋποθέσεις τίθενται από την απόφαση για προσδιορισμένο χρονικό διάστημα, το σχολείο θα πρέπει να εξετάσει εάν το διάστημα αυτό έχει παρέλθει, οπότε η επικοινωνία θα επιτραπεί ακώλυτα.

Εξυπακούεται, βεβαίως, ότι το συμφέρον του παιδιού επιβάλλει η επικοινωνία γονέα και τέκνου στο χώρο του σχολείου να έχει χαρακτήρα ευκαιριακό, αφού δεν θα πρέπει η σχολική μονάδα και η φοίτηση των μαθητών να μετατραπούν σε χώρο και χρόνο συστηματικής άσκησης του δικαιώματος της επικοινωνίας, με

καταστρατήγηση της εκάστοτε υφιστάμενης δικαστικής απόφασης και σε βάρος του δικαιώματος του παιδιού στην εκπαίδευση.

V) Όσον αφορά το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση.

Το συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να εξετασθεί επίσης σε συνάρτηση με το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση (άρ.28 της ΔΣΔΠ).

Για τον λόγο αυτό, η συμμετοχή του παιδιού στην εκπαιδευτική διαδικασία, δεν θα πρέπει να παρακωλύεται χάριν της επικοινωνίας, για την οποία άλλωστε έχει οριστεί άλλος χρόνος και τόπος, βάσει της δικαστικής απόφασης, επομένως ενδεχόμενη επίσκεψη του γονέα κατά τη διάρκεια του μαθήματος δεν θα πρέπει κατ'αρχήν να οδηγεί σε διακοπή του, εκτός αν συντρέχει σοβαρός λόγος.

Επιπλέον, όμως, η ΔΣΔΠ ορίζει ότι «...η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί : ...γ) στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού,...» (άρ.29 παρ.1).

Είναι προφανές ότι η απαγόρευση εισόδου του γονέα, που δεν μένει με το παιδί-μαθητή, στο σχολείο ή η απαγόρευση παρακολούθησης από αυτόν σχολικής εκδήλωσης, που απευθύνεται στους γονείς, όπως είναι οι σχολικές εορτές, δεν συνάδει με τον κατοχυρωμένο στόχο της ανάπτυξης του σεβασμού προς τους γονείς του παιδιού. Επομένως, παραβιάζει το δικαίωμα του παιδιού-μαθητή στους κατοχυρωμένους σκοπούς της εκπαίδευσης και αντιβαίνει ευθέως στην αντίστοιχη υποχρέωση των εκπαιδευτικών. Θα μπορούσε δε να αιτιολογηθεί μόνο για σπουδαίο λόγο, δηλαδή εφόσον υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η παρουσία του γονέα θα προκαλέσει βλάβη στο παιδί (π.χ. προηγούμενη απρεπής ή βίαιη συμπεριφορά του στον χώρο του σχολείου).

VI) Όσον αφορά την άποψη του παιδιού.

Τέλος, βασικό κριτήριο που οφείλει να λάβει υπόψη ο εκπαιδευτικός, προκειμένου να χειριστεί το θέμα της επικοινωνίας γονέα και τέκνου στο σχολείο, είναι η άποψη του παιδιού, το οποίο ακόμη και σε μικρή ηλικία μπορεί να εκφράσει την επιθυμία του για την πραγματοποίηση της επικοινωνίας. [Συναφές, βέβαια, ζήτημα είναι το ενδεχόμενο επηρεασμού του μικρού παιδιού από τον γονέα με τον οποίο διαμένει, το οποίο ως υπαρκτό πρόβλημα απασχολεί ειδικούς της παιδικής προστασίας, ψυχολόγους και νομικούς].

Η υποχρέωση του εκπαιδευτικού να λάβει υπόψη την άποψη του παιδιού, *ανάλογα με την ηλικία του και τον βαθμό ωριμότητάς του*, συνάγεται από την πρόβλεψη του άρθρου 12 της ΔΣΔΠ, που επιβάλλει τον σεβασμό στις απόψεις του παιδιού, κατοχυρώνοντας το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του για οποιοδήποτε θέμα το αφορά.

B) Σύνηθες ζήτημα που ανακύπτει στις περιπτώσεις διάστασης ή διαζυγίου των γονέων μαθητών αποτελεί η **ενημέρωση**, από τους εκπαιδευτικούς, του γονέα στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η επιμέλεια του τέκνου.

Στις περιπτώσεις αυτές, κατά την σχεδόν απαρέγκλιτη δικαστηριακή πρακτική, επιμερίζεται η άσκηση της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων και η μεν άσκηση της επιμέλειας ανατίθεται στον έναν από αυτούς, οι δε εκπροσώπηση και διαχείριση της περιουσίας του τέκνου εξακολουθούν να ασκούνται από κοινού.

Προκειμένου να αντιμετωπισθεί ορθά το ζήτημα της ενημέρωσης από το σχολείο του γονέα που δεν ασκεί μεν την επιμέλεια του προσώπου του τέκνου, ωστόσο ασκεί την εκπροσώπησή του, θα πρέπει να αποσαφηνιστούν οι έννοιες αυτές και να συνεξετασθούν οι σχετικές ρυθμίσεις της εκπαιδευτικής νομοθεσίας.

Σύμφωνα με το άρ.1510 Αστικού Κώδικα : *‘Γονική μέριμνα. Η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων (γονική μέριμνα), οι οποίοι την ασκούν από κοινού. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του.’* (παρ.1).

Κατ’άρθρο 1518 ΑΚ : *‘Επιμέλεια του προσώπου. Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου της διαμονής του.’* (παρ.1) και *‘Κατά τη μόρφωση και την επαγγελματική εκπαίδευση του τέκνου οι γονείς λαμβάνουν υπόψη τις ικανότητες και τις προσωπικές του κλίσεις. Γι’αυτό το σκοπό οφείλουν να συνεργάζονται με το σχολείο και, αν υπάρχει ανάγκη, να ζητούν τη συνδρομή αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών ή δημόσιων οργανισμών.’* (παρ.3).

Στην έννοια της εκπαίδευσης, πέρα από τη ρητά αναφερόμενη επαγγελματική εκπαίδευση, περιλαμβάνεται επίσης μεταξύ άλλων και η σχολική. (Γεωργιάδης Α., Σταθόπουλος Μ., Αστικός Κώδιξ, κατ’άρθρο ερμηνεία, VIII, εκδ.Σάκκουλα, 1993, υπό άρ.1518, II, 4β, σελ.184).

Για το λόγο αυτό, στην εκπαιδευτική νομοθεσία απαντώνται ειδικότερες προβλέψεις σχετικά με τις υποχρεώσεις αυτού που ασκεί την επιμέλεια ανήλικου μαθητή, με θεμελιωδέστερη όλων την προβλεπόμενη από το άρθρο 2 παρ.3 εδ.β’ ν.1566/1985, που ορίζει : *‘Όποιος έχει την επιμέλεια του προσώπου του ανηλίκου και παραλείπει την εγγραφή ή την εποπτεία του ως προς τη φοίτηση, τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 458 του Ποινικού Κώδικα’.*

Ειδικότερα, για τα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, το Π.Δ. 201/1998 άρθρ παρ.2, προβαίνει στην ακόλουθη διαφοροποίηση σχετικά με τον ασκούντα την επιμέλεια : *«Την αίτηση μετεγγραφής υποβάλλει στο διευθυντή του σχολείου ένας*

από τους γονείς του μαθητή. Στην περίπτωση που υπάρχει δήλωση στο σχολείο ότι οι γονείς βρίσκονται σε διάσταση ή ότι ο μαθητής προστατεύεται από άλλο πρόσωπο, δεκτή γίνεται η αίτηση αυτού που έχει την επιμέλεια του παιδιού, η οποία αποδεικνύεται με την υποβολή αντιγράφου της απόφασης του δικαστηρίου, ανεξαρτήτως βαθμού, ή ένορκης βεβαίωσης».

Ωστόσο, προκειμένου για την ενημέρωση των γονέων των μαθητών, για τα πρωτοβάθμια σχολεία ο νόμος (ΠΔ 201/98 άρ.11 παρ.1) δεν προβλέπει σε καμία διαφοροποίηση, ορίζοντας ότι : «β. Οι γονείς των μαθητών ενημερώνονται κατά το μήνα Σεπτέμβριο από τον δάσκαλο της τάξης ή και τον διευθυντή για το ωρολόγιο πρόγραμμα, και για θέμα που αφορά τη λειτουργία του σχολείου, τη διδακτική πράξη, τη συμμετοχή των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία, την οργάνωση της τάξης, τις απαιτήσεις του σχολείου, τις προσδοκίες των γονέων και άλλα συναφή θέματα.

γ. Η ενημέρωση των γονέων μετά τη λήξη του τριμήνου γίνεται σύμφωνα με τα ΠΔ που αφορούν την αξιολόγηση... Εντός 10 ημερών από τη λήξη κάθε τριμήνου πραγματοποιείται, με ευθύνη του διευθυντή, συνάντηση με τους γονείς, στους οποίους χορηγείται έλεγχος προόδου,... Οι συναντήσεις με τους γονείς κατά τάξη ή σχολείο γίνονται σε χρόνο που επιτρέπει τη μεγαλύτερη συμμετοχή των γονέων σ' αυτές και εκτός ωρών διδασκαλίας, σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 13 του Ν.1566/85.

ε. Κάθε εκπαιδευτικός ορίζει ημέρα και ώρα συνεργασίας με τους γονείς μία φορά το μήνα. ... Οι γονείς μπορούν να επικοινωνούν με τους εκπαιδευτικούς κάθε φορά που προκύπτουν προβλήματα. Οι γονείς καλούνται να ενημερωθούν : (1) για τη σχολική εργασία και την πρόοδο των παιδιών τους (2) για γενικότερα θέματα αγωγής και επιμόρφωσης γονέων.

στ. Συγκεντρώσεις γονέων και κηδεμόνων, τουλάχιστον μία φορά το τρίμηνο οργανώνει το σχολικό συμβούλιο... Οι συγκεντρώσεις αυτές πραγματοποιούνται προκειμένου οι γονείς : (1) να ενημερωθούν σε θέματα λειτουργίας του σχολείου και (2) να παρακολουθήσουν προγράμματα επιμόρφωσης.

ζ. Για την αντιμετώπιση των περιπτώσεων των μαθητών που παρουσιάζουν σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς, ο δάσκαλος της τάξης συνεργάζεται με το διευθυντή του σχολείου, το σχολικό σύμβουλο, και ασφαλώς τους ενδιαφερόμενους γονείς, οι οποίοι μπορούν ακόμη να καλούνται και μέσα στην τάξη την ώρα του μαθήματος όταν ο δάσκαλος το κρίνει απαραίτητο.

Όσον δε αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το άρ.25 ΠΔ 104/1979'Περί σχολείων Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης', για την 'Ενημέρωση γονέων-Δικαιολόγηση

απουσιών', όπως αντικαταστάθηκε με το άρ.3 ΠΔ 485/1983, πλέον ορίζει «Όπου στο παρόν άρθρο αναφέρεται ο κηδεμόνας του μαθητή, νοείται ο πατέρας ή η μητέρα ή οποιοδήποτε νόμιμα εξουσιοδοτημένο από αυτούς φυσικό πρόσωπο...» (παρ.7).

Ίδια ρύθμιση ισχύει και για τα επαγγελματικά λύκεια (ΥΑ 80033/Γ2/4-8-2006, άρ.8) : *‘Κηδεμόνας του μαθητή, εφόσον αυτός είναι ανήλικος, είναι ο πατέρας ή μητέρα και απουσία αυτών ή κωλυομένων από τον νόμο, ο έχων την επιμέλεια αυτού σύμφωνα με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα ή το υπό τούτου νομίμως κατά περίπτωση ή παγίως εξουσιοδοτημένο ενήλικο μέλος της οικογένειάς του’.*

Τα πιο πάνω είναι σύμφωνα με το δικαίωμα του παιδιού σε ανατροφή από τους δύο γονείς, το οποίο κατοχυρώνεται από τη Διεθνή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (άρθρο 18, που μνημονεύτηκε πιο πάνω), καθώς και με τους ρητά κατοχυρωμένους σκοπούς της εκπαίδευσης και ειδικά την *ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού* (άρ.29, που επίσης μνημονεύθηκε πιο πάνω), ο οποίος ασφαλώς δεν μπορεί να καλλιεργηθεί εάν το σχολείο αρνείται αδικαιολόγητα να προβεί σε ενημέρωση του γονέα που δεν μένει με το παιδί.

Και επίσης είναι σύμφωνα με τις προβλέψεις της εσωτερικής νομοθεσίας περί γονικής μέριμνας, στην οποία όπως προαναφέρθηκε περιλαμβάνεται η εκπροσώπηση του τέκνου, η οποία διακρίνεται σε εξώδικη και δικαστική (Γεωργιάδη Α., Σταθόπουλου, Μ. Αστικός Κώδικς, κατ'άρθρο ερμηνεία, VIII, υπό άρ.1510, VII, 2, 77 και 88, εκδ.Σάκκουλα, 1993, σσ.125 και 127).

Στο πλαίσιο της εξώδικης εκπροσώπησης, ο ασκών το υπόλοιπο (πλην της επιμέλειας) της γονικής μέριμνας έχει ατομικό δικαίωμα να λάβει σχετική πληροφόρηση για την εκπαίδευση του τέκνου του από τους αρμόδιους φορείς, ενώπιον των οποίων εκπροσωπεί το τέκνο.

Αντίθετα, στην εξαιρετικά σπάνια στην πράξη περίπτωση, που με δικαστική απόφαση αφαιρεθεί από γονέα η άσκηση της γονικής μέριμνας στο σύνολό της ή ανατεθεί στον άλλο η αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας και της εκπροσώπησης, το σχολείο δεν υποχρεούται σε πληροφόρησή του, διότι τότε η υποχρέωση αυτή βαρύνει τον άλλο γονέα, σύμφωνα με τη διάταξη του άρ.1513 τελ. παρ. ΑΚ, που ορίζει : *«Ο γονέας στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας, έχει το δικαίωμα να ζητάει από τον άλλο πληροφορίες για το πρόσωπο και την παρουσία του τέκνου.»*

Γ) Συναφές είναι και το ζήτημα του δικαιώματος του γονέα στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας του τέκνου σε **συμμετοχή** στα συλλογικά όργανα της σχολικής κοινότητας.

Ο βασικός για την εκπαίδευση νόμος 1566/1985 δεν θέτει καμία διάκριση μεταξύ των γονέων που ασκούν την επιμέλεια των τέκνων και των υπολοίπων στις προβλέψεις του σχετικά με τη συμμετοχή των γονέων στα συλλογικά όργανα, που απαριθμεί, αναγνωρίζοντας -έστω και σε μη ικανοποιητικό βαθμό (Σκουρής Β., Κουτούπα-Ρεγκάκου Ε., Δίκαιο της Παιδείας, εκδ.Σάκκουλα, γ' έκδ. 2007, σελ.108)- τα λειτουργικά δικαιώματα των γονέων, που απορρέουν από συνταγματικούς κανόνες και διεθνείς συμβάσεις.

Συγκεκριμένα, στο κεφ.ΙΕ' με τίτλο 'Όργανώσεις Γονέων' το άρ.53 ορίζει : «*Οι γονείς των μαθητών κάθε δημόσιου σχολείου συγκροτούν ένα σύλλογο γονέων...*» (παρ.2), ενώ ακόμη ενδεικτικότερη των προθέσεων του νόμου είναι η διατύπωση του άρ.51 : «Έργο του σχολικού συμβουλίου είναι η εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του σχολείου με κάθε πρόσφορο τρόπο, η καθιέρωση τρόπων επικοινωνίας διδασκόντων και οικογενειών των μαθητών ...».

Η έλλειψη κάθε διάκρισης μεταξύ γονέων που ασκούν την επιμέλεια και γονέων που δεν την ασκούν είναι σύμφωνη, όπως προαναφέρθηκε, με το δικαίωμα του παιδιού σε ανατροφή από τους δύο γονείς, το οποίο κατοχυρώνεται από τη Διεθνή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (άρθρο 18) και με τους ρητά κατοχυρωμένους σκοπούς της εκπαίδευσης και ειδικά την *ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού* (άρ.29), αλλά και τις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου περί γονικής μέριμνας και επιμέλειας, δεδομένου ότι η ανάθεση της τελευταίας σε γονέα του εκχωρεί κατά πάγια νομολογία απλώς την «*αρμοδιότητα να αποφασίζει μόν[ος] για τα τρέχοντα και καθημερινά μόνο θέματα τα σχετιζόμενα με την ανατροφή του τέκνου*» (ΑΠ 1321/1992, Αρμ 1994, σελ.340, Δ/νη 1994, σελ.376).

Επομένως, ο αποκλεισμός γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια από τα συλλογικά όργανα της σχολικής κοινότητας δεν ερείδεται στο νόμο. Αντίθετα, ο νομοθέτης, εθνικός και υπερεθνικός, αποβλέπει στη μεγιστοποίηση της συμμετοχής του συνόλου της οικογένειας, δηλαδή και των δύο γονέων, στην εκπαίδευση -με την ευρεία έννοια του όρου- του ανήλικου τέκνου.

Δ) Τέλος, ένα ζήτημα που ανακύπτει, ιδιαίτερα σε σχέση με μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης λόγω της φύσης του, είναι αυτό της παραλαβής του παιδιού από το χώρο του σχολείου κατά τη λήξη του σχολικού ωραρίου.

1) Όταν η επιμέλεια ασκείται από τον ένα γονέα.

Επειδή η μετακίνηση του παιδιού από και προς το σχολείο αποτελεί ένα απλό και καθημερινό θέμα της ανατροφής του, νομιμοποιείται να αποφασίζει σχετικά μόνος ο γονέας στον οποίο ανατέθηκε η άσκηση της επιμέλειας του τέκνου (βλ. ΑΠ

1321/1992 ό.π.π.). Επομένως, οι εκπαιδευτικοί δεν προσβάλλουν κάποιο δικαίωμα - παιδιού ή γονέα- όταν αποδίδουν το παιδί μόνο σε όποιον ορίσει ο ασκών την επιμέλεια.

Αντίθετα, ενεργούν υπέρ της προστασίας του παιδιού, σύμφωνα με το άρ.35 ΔΣΔΠ, *για να εμποδίσουν την απαγωγή ...των παιδιών, για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή*. Διότι η απαγωγή παιδιών συνιστά το ποινικό αδίκημα της αρπαγής ανηλίκων (άρ.324 Ποινικού Κώδικα), ενεργητικό υποκείμενο της τέλεσης του οποίου μπορεί να είναι και ο γονέας του ανήλικου, εφόσον δεν ασκεί την επιμέλειά του (ΑΠ 1219/1996 Ποιν.Χρ.ΜΖ σελ.800, Μαργαρίτης Μ, *Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία-Εφαρμογή*, 2003, σελ 870 επ.).

II) Όταν η επιμέλεια ασκείται και από τους δύο γονείς.

Εάν και οι δύο γονείς ασκούν από κοινού την επιμέλεια, αλλά διαφωνούν στο θέμα της παραλαβής του παιδιού είτε κατά τη διάρκεια της συμβίωσής τους είτε στο στάδιο της διάστασης, όταν ακόμη δεν έχει εκδοθεί δικαστική απόφαση για την ανάθεση της επιμέλειας ή η απόφαση έχει αναθέσει την άσκησή της και στους δύο από κοινού, η παραλαβή του παιδιού από το σχολείο θα πρέπει να συνεχίσει να πραγματοποιείται από το πρόσωπο που είχε οριστεί πριν προκύψει η διαφωνία τους.

Σύμφωνα με το νόμο *‘Αν οι γονείς διαφωνούν κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας, και το συμφέρον του τέκνου επιβάλλει να ληφθεί απόφαση, αποφασίζει το δικαστήριο’* (άρ.1512 ΑΚ). Επομένως, προκειμένου να λυθεί η διαφωνία τους μπορούν να επιδιώξουν την έκδοση δικαστικής απόφασης, με την οποία εξυπακούεται ότι θα πρέπει να συμμορφωθεί το σχολείο (άρ.95 παρ.5 εδ.α’ Σ).

Συνοψίζοντας :

Ο Συνήγορος του Πολίτη εκτιμά ότι το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, και ειδικότερα η Ειδική Γραμματεία της οποίας προίστασθε , θα πρέπει να προβεί στη διατύπωση σαφών εγκυκλίων οδηγιών προς τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας, ιδιωτικών και δημοσίων σχολείων, διευκρινίζοντας τα παρακάτω :

« Α. Στις περιπτώσεις που λόγω διάστασης ή διαζυγίου των γονέων μαθητή, η άσκηση της επιμέλειας του προσώπου του έχει ανατεθεί στον ένα γονέα (που διαμένει μαζί του), η περιστασιακή επικοινωνία του παιδιού με τον γονέα που δεν μένει μαζί του, αλλά διατηρεί την γονική μέριμνα αυτού, δεν μπορεί να απαγορευθεί εντός του σχολικού χώρου, κατά μείζονα δε λόγο δεν

μπορεί να απαγορευθεί η είσοδος του γονέα αυτού στο σχολείο. Η επικοινωνία αυτή ωστόσο δεν μπορεί να γίνεται συστηματικά, και δεν θα πρέπει να παρεμποδίζει την συμμετοχή του παιδιού στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η δικαστική απόφαση περί επικοινωνίας ορίζει μόνο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο γονέας που μένει με το παιδί οφείλει να έχει αυτό στη διάθεση του άλλου γονέα. Για το λόγο αυτό, επικοινωνία πέραν της ρυθμιζόμενης στη δικαστική απόφαση δεν μπορεί να αποκλείεται παρά μόνο αν ρητά την απαγορεύει η απόφαση.

Ωστόσο, για σπουδαίο λόγο (όπως εάν ο γονέας προκαλεί προβλήματα στην ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας, με άσκηση βίας ή πρόκληση ταραχών) είναι δυνατόν να μην επιτραπεί σε γονέα η είσοδος στο χώρο του σχολείου ή η επικοινωνία με το τέκνο.

‘Προφορική ή γραπτή εντολή’ του ενός γονέα προς το σχολείο να απαγορεύσει την είσοδο του άλλου ή την επικοινωνία με το τέκνο δεν συνιστά σε καμία περίπτωση σπουδαίο λόγο, που νομιμοποιεί τη διεύθυνση να ενεργήσει προς αυτή την κατεύθυνση.

Η συμμετοχή του γονέα που δεν διαμένει με το παιδί σε εκδηλώσεις, όπως οι σχολικές εορτές, επίσης δεν μπορεί να απαγορευθεί, παρά μόνο για σπουδαίο λόγο (εάν ο γονέας με τις ενέργειές του προκαλεί αναστάτωση της εκδήλωσης ή η παρουσία του δημιουργεί πρόβλημα στο τέκνο). Η αντίθετη επιθυμία του άλλου γονέα δεν συνιστά σπουδαίο λόγο.

Ειδικά για την περίπτωση που η δικαστική απόφαση θέτει όρους για την υλοποίηση της επικοινωνίας (π.χ. παρουσία του άλλου γονέα ή κοινωνικού λειτουργού), η υποχρέωση συμμόρφωσης προς αυτήν επιβάλλει, προκειμένου να επιτραπεί επικοινωνία στο χώρο του σχολείου, να εξεταστεί από τους εκπαιδευτικούς εάν πληρούνται οι παραπάνω όροι.

Β. Η ενημέρωση του γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια του τέκνου επιβάλλεται στο πλαίσιο εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του σχολείου. Κατ’ εξαίρεση, εάν από τον γονέα έχει αφαιρεθεί συνολικά η άσκηση της γονικής μέριμνας, υποχρέωση ενημέρωσής του για το πρόσωπο του τέκνου (επομένως και για τη φοίτησή του) έχει ο άλλος γονέας. Τούτο δεν αποκλείει τη δυνατότητα του σχολείου να προβεί και το ίδιο σε ενημέρωσή του.

Γ. Η συμμετοχή του γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια του τέκνου-μαθητή (αλλά την γονική του μέριμνα) στα συλλογικά όργανα της σχολικής κοινότητας δεν μπορεί να αποκλειστεί λόγω της μη δικαστικής ανάθεσης της άσκησης της επιμέλειας σε αυτόν.

Δ. Η παραλαβή του τέκνου γίνεται από το πρόσωπο που ορίζει ο γονέας που ασκεί την επιμέλειά του. Σε περίπτωση διαφωνίας των γονέων που ασκούν από κοινού την επιμέλεια, η παραλαβή θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με την αρχική δήλωση, έως ότου προσκομισθεί στο σχολείο δικαστική απόφαση, η οποία να επιλύει τη διαφωνία των γονέων.

Καταληκτικά : Κατά την άσκηση του έργου του, ο εκπαιδευτικός που καλείται να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που ανακύπτουν όταν ένα ζεύγος γονέων μαθητή αδυνατεί να υλοποιήσει την υποχρέωσή του για μεταξύ τους συνεργασία κατά την άσκηση του γονικού τους ρόλου, δεν θα πρέπει να ευνοεί τυχόν ιδιοκτησιακές αντιλήψεις του γονέα που ασκεί την επιμέλεια απέναντι στο παιδί-μαθητή, αλλά να ενθαρρύνει τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή και των δύο γονέων στην εκπαίδευση του τέκνου τους.

Μέριμνα του εκπαιδευτικού πρέπει να αποτελεί η προστασία των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του παιδιού-μαθητή σε ανατροφή και από τους δύο γονείς και στην εκπαίδευση, λαμβάνοντας υπόψη την άποψη του παιδιού και έχοντας ως γνώμονα το συμφέρον του ανηλίκου.»

Εκτιμώντας ότι οι παρασχεθείσες πληροφορίες μπορούν να συνδράμουν αποτελεσματικά τους εκπαιδευτικούς στην επίλυση των σχετικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στο έργο τους, παρακαλούμε για τις δικές σας ενέργειες και είμαστε στη διάθεσή σας για κάθε περαιτέρω αναγκαία διευκρίνιση και συνεργασία.

Με τιμή

Γιώργος Μόσχος
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη
για τα Δικαιώματα του Παιδιού